

Değini Notes

ÇEŞİTLİLİK, EŞİTLİK VE UMUT: IDFA 2021

Sercan Kule

Öz

Dünya'nın önemli film festivallerinden biri olan Amsterdam Uluslararası Belgesel Film Festivali'nin 34'üncüsü 17-28 Kasım tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Hem ulusal hem de uluslararası alanda belgesel kültürünü teşvik etmek adına 1988 yılında düzenlenmeye başlanan festival, günümüzde belgesel film sektöründe önemli bir yere sahiptir. Koronavirüs salgını nedeniyle bir önceki yıl büyük ölçüde çevrimiçi gerçekleşen festival, bu yıl sinema salonlarına dönerek filmleri seyircileriyle buluşturmayı hedeflemektedir. Film izleme deneyiminin değişmesi ve seyirciyle etkileşimin artması, festivaller için önemli bir boyutu oluşturmaktadır. Bununla birlikte değişen film çekim teknikleri ve beraberinde getirdiği farklı anlatım olanakları, festival programlanmasındaki değişimlerin bir başka boyutudur. Bu filmlerin görünür olabilmesi, seyirciye ulaşabilmesi festivallerin salt film gösterim yeri olmadıklarını kanıtlamak için de bir fırsattır. Çeşitlilik ve eşitlik ilkelerini hedef koyarak 2017 yılından itibaren dönüşme giden Amsterdam Uluslararası Belgesel Film Festivali, festivalin sanat direktörlüğünden festivalin kapsamının genişletilmesine kadar bir dizi adımlar da atar. Festivalin bu yılki durumundan bilgilerin de yer alacağı yazıda, festivalin kısa tarihinden başlayarak, festivalin dönüşümü ve programlanmasından bahsedilerek; festivalin hedeflediği ilkelerin ne kadarına ulaşabildiği ve devamlılığının önemi ele alınacaktır.

Anahtar Sözcükler: Amsterdam Uluslararası Belgesel Film Festivali, Belgesel, Sinema, Film Festivalleri.

Geliş Tarihi | Received: 01.02.2022 • Kabul Tarihi | Accepted: 15.02.2022

Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6128-3046> • E-Posta: sercankule@gmail.com

Kule, S. (2022). Çeşitlilik, Eşitlik ve Umut: IDFA 2021. *sinecine*, 13(1), 195-201.

DIVERSITY, EQUALITY AND HOPE: IDFA 2021

Abstract

International Documentary Film Festival Amsterdam is one of the most important film festivals in the world which has 34th edition in this year. The festival was held on 17-28 November. The festival which started to be organized in 1988 in order to promote documentary culture both nationally and internationally, has an important place in the documentary film industry today. Due to the coronavirus epidemic, the festival took place mostly online previous year. But this year edition, the festival aims to return to movie theaters and brings movies together with the audience. The change in the experience of watching movies and the increase in interaction with the audience constitute an important dimension for festivals. However, the changing filmmaking techniques and the different narrative possibilities that it brings another dimension of the changes in the festival programming. The fact that these films can be seen and reach to the audience is also an opportunity to prove that festivals are not just film screening places. International Documentary Film Festival Amsterdam which has been transforming since 2017 by targeting the principles of diversity and equality, also takes a series of steps from the selection of the artistic director of the festival to expansion the scope of the festival. In this text, which will also include information about the situation of the festival this year, starting from the short history of the festival, the transformation and programming of the festival are mentioned; how much of the principles aimed by the festival can be achieved and the importance of its continuity will be discussed.

Keywords: International Documentary Film Festival Amsterdam, Documentary, Cinema, Film Festivals

Amsterdam Uluslararası Belgesel Film Festivali (International Documentary Film Festival Amsterdam / IDFA), Hollanda'nın Amsterdam şehrinde her yılın Kasım ayında düzenlenen bir belgesel film festivali. Bu yıl otuz dördüncüsü yapılan festival, 1988 yılında hem ulusal hem de uluslararası alanda belgesel kültürünü teşvik etmek adına düzenlenmeye başlanmış. 1987 yılına kadar Hollanda'nın Utrecht şehrinde yirmi altı yıldır devam eden ve odak noktası belgesel filmleri olan the Festikon adlı eğitimsel film festivaline son verilmiş. Son verilen festivalin haklarına sahip olan Hollanda Film Enstitüsü ise dönemin enstitü direktörü Menno van der Molen ve basın sorumlusu Ally Derks çalışmalarıyla the Festikon'u Amsterdam'da uluslararası belgesel film festivaline dönüştürmüşler (IsGeschiedenis, 2021). Festivalin sanatsal direktörlüğünü 2016 yılına kadar Ally Derks, 2017 yılında geçici direktörlüğü Barbara Visser ve sanatsal direktörlüğünü ise 2018 yılından beri Suriye doğumlu Orwa Nyrabia sürdürmekte. Festival başladığı ilk günden bu yana çeşitlilik ilkesini vurgulamakta (IDFA, 2021A: 15). Bu nedenle festival yönetim kurulu, Orwa'nın sanat direktörlüğü pozisyonuna en uygun aday olduğunu belirtiyor (IDFA, 2018a). 3,400'den fazla profesyonelin katıldığı 2018 yılında düzenlenen IDFA, belgesel film alanında önemli festivallerden biri olduğunu kanıtlamış (IDFA, 2018b). Günümüzde belgesel yapımlarının gösteriminin yanında etkileşimli projeler, tiyatro yayınları ve televizyon için satış fırsatları da sunmakta.

Amsterdam Uluslararası Belgesel Film Festivali'nin bünyesinde bulunan IDFA Bertha Fonu, IDFA Forum, Docs for Sale ve IDFAcademy belgesel yapımlarının geliştirilmesinde, desteklenmesinde ve dağıtımında rol almakta. IDFA Bertha Fonu, gelişmekte olan ülkelerdeki belgesel projelerini ve festivalleri destekliyor. Belarus ve Rusya ortak yapımı olan ve Moskova metrosunda koşuşturan, bekleyen, farklı farklı hikâyeleri ve işleri olan insanların röntgenci bir bakışla ele alındığı Ruslan Fedotow'un yönettiği *Where Are We Headed* filmi, festivalde bu yıl IDFA en iyi ilk film ödülünü kazanırken, geçtiğimiz yıl festivalin IDFA Bertha Fonu tarafından desteklenmiş. Bu fon ilk olarak festivalin kurucularından olan Jan Vrijman'ın ismiyle 1998 yılında verilmeye başlanmış olup mali yardımın yanı sıra, danışmanlık rolü de üstlenmekte. 1993 yılında başlayan IDFA Forum, belgesel filmler için Avrupa'nın en büyük ortak finansman pazarı. Burada yeni yapımların uluslararası ortak finansmanını kolaylaştırmak ve teşvik etmek amaçlanmakta. 1990'ların başında kurulan ve günümüzdeki adını 1996'da alan Docs for Sale bölümü ise, belgesellerin satış ve dağıtımına odaklanmakta. Yeni yapımların dağıtımı ve satışı için dağıtımcı, televizyon kanalları, festival programcıları ve satış temsilcileri gibi birçok tarafı bir araya getirmekte. 2004 yılında başlayan IDFAcademy, sinema öğrencileri ve gelecek vadeden film yapımcılarına yönelik eğitim programları sunuyor. Bunlara ek olarak, belgesel yapımlar ile yeni medya arasındaki ilişkinin film seçkisiyle araştırıldığı IDFA DocLab; o yılki festivallerden en iyi örneklerin sergilendiği Best of Fests; belgesel formatının limitlerinin zorlandığı ve yılın deneysel, interaktif belgesel sanat örneklerinin gösterildiği Paradocs; ele alınmasını gerektiren sosyal ko-

nuları odağına alan Frontlight bölümü; belgesel sinema ustalarının eserlerinin gösterildiği Masters; her yıl başka bir belgesel film yapımcısının filmlerinin ya da belirlediği tema doğrultusunda çalışmaların gösterildiği en iyi on bölümü; sekiz ile on üç yaş arasındaki izleyiciler için hazırlanan belgesel filmlerin gösterildiği IDFA Gençlik Belgesel Yarışması; animasyondan kişisel arşiv filmlerine kadar çeşitli belgesel filmlerin gösterildiği IDFA Kısa Belgesel Yarışması bölümü; film yapımcılığının zanaatının ve yenilikçiliğinin değerlendirildiği, belgesel sanat biçiminin olması gerekeni, olmaya yakın olduğu ve olacağı formların sunulduğu Envision yarışma bölümü de festival programını tamamlamakta. Her yıl belirlenen temalar, hareketler, ülkeler ve filmcilerin ekseninde şekillenen ve her yıl değişen bölümler de festival programında yerini alıyor. Ayrıca festival her yıl LGBTQ+ ile ilgili konuların yer aldığı Queer Day bölümünde konuya yeni yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet ve cinselliğe yaklaşımın yeni anlatılarına bir bakış sunuyor. Festival enstitüsü, belgesel film ve proje seçiminde sadece sanatsal kaliteye değil, aynı zamanda aciliyet ve erişilebilirliğe dayanan, kapsayıcılığın ve cinsiyet eşitliğinin ön planda tutulduğu bir tutum sergilemeyi amaçlamakta (IDFA, 2021a: 3). Festival, söyleşiler, etkinlikler ve çevrimiçi aktivitelerle film programını zenginleştirmeyi amaçlıyor (IDFA, 2020: 4). Film gösterimleri sonrasında filmin yapımcı, yönetmen ya da rol alan kişilerin katılımıyla gerçekleştirilen söyleşiler planlanmakta.

Koronavirüs salgını nedeniyle, Hollanda hükümetinin aldığı önlemler neticesinde 2020'deki festival Tuschinski Sineması ve Eye Film Müzesi'nin sinema salonları haricinde, büyük ölçüde çevrimiçi gerçekleşmiş (Het Parool, 2020). Bu yıl, çevrimiçi gösterimlerin yanı sıra bir dizi önerilerle birlikte festival, sinema salonlarına geri döndü. 100 yıllık tarihi olan ve bu yıl kraliyet sineması unvanını (Nos, 2021) alan Tuschinski Sineması'nda çevrimiçi gösterimlerin yer aldığı Live in Tuschinski bölümü, salgın nedeniyle festivale ulaşamayan izleyiciler için bir alternatif oluşturuyor. Festival yönetimi, 26 Kasım 2021 tarihli¹ Hollanda hükümetinin aldığı karar nedeniyle festivalin son günü olan 28 Kasım'daki salon gösterimlerini iptal ederek programda çevrimiçi gösterim olan *Where Are We Headed* filminin festivalin kapanış filmi olarak gösterilmesine karar verdi. Çevrimiçi gösterimin ardından festivalin amacına uygun olarak yönetmenle söyleşi gerçekleştirildi; seyirci ve yönetmen çevrimiçi ortamda bir araya getirildi.

Festival amaç olarak topluma yeni bakış açıları sunan yaratıcı ve erişilebilir belgesellerin seçilmesiyle; özellikle kapsayıcılığı teşvik ederek ve yeterince temsil edilemeyen film yapımcılarına ses vererek, uluslararası belgesel topluluğunun genişletilip ilettilmesine katkıda bulunmayı benimsemekte (IDFA, 2021b). Festivalin bu yılki programı da gelişen ve değişen belgesel film dünyasına bir ayna tutarak, gelişen anlatı formlarından geleneksel sinema anlatısına kadar çeşitliliği sunmaya çalışıyordu. Bu yılki program dâhilinde 250'den fazla filmin ve etkileşimli sanat eserinin de bulunduğu söyleşi ve canlı etkinlikleri de

1 Hollanda Hükümeti. *Evening closures and stricter measures during the day*. [https://www.government.nl/latest/news/2021/11/26/press-conference-26-november] [Erişim Tarihi: 27.11.2021]

içeren bir seçki sunuldu. Festivalde bu yılki onur konuğu olan Hito Steyerl'in küratörlüğünü yaptığı en iyi on listesinin gösterimi yapıldı ve bir de onunla söyleşi yapıldı. Ayrıca festivalde yeni filmi *Nature* için Avrupa prömiyerinin de dâhil olduğu Ermeni yönetmen Artavazd Pelechian'dan bir film seçkisi sunuldu.

Festivalin yeni medya bölümü olan IDFA DocLab, 15. yılını "Sınır Gerçekliği" teması çerçevesinde sanal gerçeklik gösterimleri, canlı performanslar ve sergiyle kutlayarak yaşam, teknoloji ve sanattaki belirsizliği ele aldı; böylece eski "normal" ile Covid 19 sonrası dünya arasında bir yerde hem tanıdık hem de bilinmeyen bir arada kalmışlığın yansımalarına göndermede bulundu.

Festivalde bu yıl yer alan Türk filmleri ise, festivalin en iyileri seçkisinde yer alan ve festivalle birlikte Hollanda Prömiyerini yapan Fransız-Türk ortak yapımı olan Ahmet Cupur'un yönettiği *Yaramaz Çocuklar*; Dünya Prömiyerini yapan ve Envision bölümünde yarışan Noah Arjomand, Adam Isenberg ve Senem Tüzen'in yönettiği Amerikan, İspanyol ve Türk ortak yapımı olan *Eat Your Catfish*; Uluslararası Prömiyerini festivalle birlikte yapan Etna Özbek'in yönettiği Türk yapımı *Nosema* filmleri idi.

Bu yıl Litvanya'nın Sovyetler Birliği'nden ayrılışını konu edinen ve "Şarkı Devrimi" olarak da bilinen hareketin kurucularından Vytautas Landsbergis'i odak noktasına alarak, değişimi arşiv görüntüleriyle birlikte ekrana yansıtan Sergei Loznitsa'nın yönettiği Litvanya ve Hollanda ortak yapımı olan *Mr. Landsbergis* filmi Uluslararası Yarışma bölümünde en iyi film ödülünü kucakladı. Uluslararası Yarışma bölümünde en iyi yönetmen ödülünü *Children of the Mist* filmiyle Diem Ha Le; en iyi ilk film ödülünü Ruslan Fedotow'un yönettiği *Where Are We Headed* filmi; en iyi Hollanda film ödülünü Maasja Ooms'un yönettiği *Jason* filmi; Karim Kassem'in yönettiği *Octopus* filmi ise Envision bölümünde ise en iyi film ödülünü almaya hak kazandı. Aynı zamanda festivalin yenilikçi amacına uygun olarak, buluntu görüntülerinin kullanılmasıyla meydana getirilen filmler için festivalde ReFrame ödülü veriliyor. Buluntu görüntülerden belgesel üretimi, dijital tarama ve restorasyon çalışmalarının artmasıyla yaygınlaşmakta (Özgen, 2021). Bu kapsamda verilen ReFrame ödülünü bu yıl Robin Hunzinger'in yönettiği *Ultraviolette and the Blood-Spitters Gang* filmi kazandı.

Covid 19 salgını zamanında sinemalara geri dönmeyi bir direniş eylemi olarak ifade eden Nyrabia, sadece salgın döneminde festival gerçekleştirmenin zorluğundan dolayı değil, salgın sırasında zihinsel, kültürel, politik ve felsefi olarak sağlıklı olmanın da önemine vurgu yapar (akt. Cunningham, 2021). Belgeseller dünyayı ve kendi yerimizi anlamamızda bize yardım eder. Bu sayede önce kendimizi anlamamızı, hissetmemizi ve düşünmemizi sağlayarak, eşit ve iyi bir yaşam için harekete geçmeye bizleri hazırlar. Özellikle günümüzdeki toplumsal olayları ve değişen kentleri göz önünde tutarsak belgesellere olan ihtiyaç, onların bizlere söyleyecekleriyle daha fazla önem kazandı. Farklı anlatım tarzlarının, farklı tekniklerin kullanıldığı filmleri buluşturan, onların izleyicilerine seslenmelerine olanak sağlayan festivaller bu nedenle oldukça hayati bir rol oynuyor. Böylece dağıtım şansı yakalayamamış nice hikâyeler gösterim şansı elde ederek izleyicileriyle buluşabilmekte ve festivallerin sağladığı dağıtım ve satış

gibi olanaklardan faydalanabilmekteler. Amsterdam Uluslararası Belgesel Film Festivali, belgesel film türünde önemini her yıl kanıtlamakta. Sanat direktörlüğüne Orwa Nyrabia'nın getirilmesiyle festival, üstünde ısrarla durduğu ilkeler olan çeşitliliği arttırma, Batılı olmayan bir bakış açısıyla da çekilen filmlere yer vererek eşitliği sağlama yönündeki ifadelerinin bir kez daha altını çiziyor. Zira 2017-2020 yılları arasındaki dönemde festivalde Batılı olmayan filmlerin oranı %25'ten %40'a çıktı (IDFA, 2021a: 13). Benimsenen ilkeler, belgesel filmlerin bizlere sunduklarıyla benzeşmekte. Festivalin sadece gösterim imkânı sunmakla kalmayıp ortaya koyduğu amaç ve ilkeleriyle belgesel filmlerin anlatımına ortak olması gelecek adına ümitleri artırıyor. Filmler ve festivallerin izleyicilerine farkında olmadan vadettikleri arasında belki de en önemlisi, geleceğe dair inancı tazelenmesi.

Kaynakça

Cunningham, N. (2021, 17 Kasım). IDFA 2021 interview: Orwa Nyrabia, Creative Director. Orwa Nyrabia röportajı. *Bussiness Doc Europe*. <https://businessdoceurope.com/idfa-2021-interview-orwa-nyrabia-creative-director/> (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

Het Parool. (2020). *Idfa dit jaar voornamelijk online: 'Maar we gaan niet Netflix nadoen'*. <https://www.parool.nl/kunst-media/idfa-dit-jaar-voornamelijk-online-maar-we-gaan-niet-netflix-nadoen~b1254e9f/> (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

International Documentary Film Festival Amsterdam. (2018a). *Orwa Nyrabia new artistic director of IDFA*. <https://www.idfa.nl/en/article/98486/orwa-nyrabia-new-artistic-director-of-idfa> (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

International Documentary Film Festival Amsterdam. (2018b). *IDFA Annual report 2018, IDFA for professionals*. <https://publications.idfa.nl/annual-report-2018/idfa-for-professionals/> (Erişim Tarihi: 30.11.2021)

International Documentary Film Festival Amsterdam. (2020). *IDFA Policy Plan 2017-2020*.

International Documentary Film Festival Amsterdam. (2021a). *IDFA Policy Plan 2021-2024*.

International Documentary Film Festival Amsterdam. (2021b). *Mission statement*. <https://www.idfa.nl/en/info/mission-statement> (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

Isgeschiedenis. (2021). *International Documentary Film Festival Amsterdam (IDFA)*. <https://isgeschiedenis.nl/nieuws/international->

documentary-filmfestival-amsterdam-idfa (Erişim Tarihi: 01.12.2021)

Nos. (2021). *100-jarige Amsterdamse bioscoop Tuschinski is vanaf nu koninklijk*. <https://nos.nl/artikel/2403473-100-jarige-amsterdamse-bioscoop-tuschinski-is-vanaf-nu-koninklijk> (Erişim Tarihi: 02.12.2021)

Özgen, A. (2021, 29 Kasım). Ultraviyole İmajlar: IDFA ReFrame Filmleri. *Altyazı Fasikül: Özgür Sinema*. <https://fasikul.altyazi.net/seyir/idfa-reframe-filmleri/> (Erişim Tarihi: 03.12.2021)

